

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.4.33>

STATUS PRAWNY KRAJOWEGO ORGANU SPRAWUJĄCEGO PAŃSTWOWE REGULACJE, NADZÓR I KONTROLĘ W DZIEDZINIE MEDIÓW

Alla Biliakova

aspirantka Kijowskiego Uniwersytetu Własności Intelektualnej i Prawa (Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0009-0007-4660-0684

biliakovaalla@gmail.com

Adnotacja. Artykuł ujawnił status prawny organu publicznego, który prowadzi regulacje rządowe, nadzór i kontrolę w dziedzinie mediów. Obiektywnym uzasadnieniem istnienia takiego organu jest zapewnienie bezpieczeństwa narodowego państwa w sferze informacyjnej i publicznego interesu społeczeństwa. Udowodniono, że jest to stan prawny Narodowej Rady Ukrainy ds. Telewizji i Radiofonii w systemie państwa prawnego, administracji publicznej i społeczeństwa. Ustala się, że jego treścią są zadania (funkcje), gwarancje niezależności, podstawy i sposób występowania statusu prawnego jej członków, obowiązki administracyjne i prawa.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo informacji, licencjonowanie, media, organ krajowy, status prawny, wolność słowa, podmiot władzy.

LEGAL STATUS OF THE NATIONAL BODY THAT CARRIES OUT STATE REGULATION, SUPERVISION, AND CONTROL IN THE FIELD OF MEDIA

Alla Biliakova

Postgraduate Student of Kyiv University of Intellectual Property and Law (Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0009-0007-4660-0684

biliakovaalla@gmail.com

Abstract. The article discloses the legal status of a public body that carries out state regulation, supervision, and control in the field of media. The objective justification for the existence of such a body is the provision of national security of the state in the information sphere and the public interest of society. It has been proven that this is the legal position of the National Council of Ukraine on Television and Radio Broadcasting in the system of the rule of law, public administration, and society. It was determined that the content of which is tasks (functions), guarantees of independence, the grounds and procedure for the emergence of the legal status of its members, administrative duties, and rights.

Key words: freedom of speech, informational security, legal status, licensing, media, national body, subject of authority.

ПРАВОВИЙ СТАТУС НАЦІОНАЛЬНОГО ОРГАНУ, ЯКИЙ ЗДІЙСНЮЄ ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ, НАГЛЯД ТА КОНТРОЛЬ У СФЕРІ МЕДІА

Алла Білякова

аспірантка Київського університету інтелектуальної власності та права (Київ, Україна)

ORCID ID: 0009-0007-4660-0684

biliakovaalla@gmail.com

Анотація. В статті розкритий правовий статус публічного органу, який здійснює державне регулювання, нагляд та контроль у сфері медіа. Об'єктивним обґрунтуванням існування такого органу є забезпечення національної безпеки держави в інформаційній сфері та публічного інтересу суспільства. Доведено, що це юридичне становище Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення в системі правової держави, публічному адмініструванні та суспільства. Визначено, що змістом якого є завдання (функції), гарантії незалежності, підстави і порядок виникнення правового статусу її членів, адміністративні обов'язки та права.

Ключові слова: інформаційна безпека, ліцензування, медіа, національний орган, правовий статус, свобода слова, суб'єкт владних повноважень.

Вступ. Роль засобів масової інформації в суспільстві є досить велика і всеосяжна. Медіа є джерелом масової комунікації. Вони відіграють головну інформаційну роль у сучасному суспільстві. Медіа має різні форми, як-от Інтернет, за допомогою якого ми можемо отримувати оновлені новини про світ у нашій колекції одним клацанням пальця. Людям у сучасному світі необхідно регулярно здійснювати оновлення інформації. Незалежно від сфер професійної діяльності, потрібно знати основні факти. У цьому випадку медіа – єдиний спосіб, який може це забезпечити. Через ЗМІ людина може дізнатися найактуальніші та найпотрібніші новини. Медіа є найпопулярнішою платформою для отримання новин. Медіа також впливають на репутацію політичних партій та громадських організацій чи безпосередньо осіб від істеблішменту. Вони допомагають

людям регулярно здійснювати оновлення політичної, культурної, мистецької, освітньої, комунікаційної, бізнесової або будь-яких іншої інформації (Media, 2022).

По іншому, засоби масової інформації та соціальні мережі можуть утверджувати приховані установки та «активізувати» їх, спонукаючи людей до дій (Mass, 2022). І не тільки позитивних. Наприклад, редакційна політика «Радіо тисячі пагорбів» в Руанді не лише займалася поширенням поп-музики, але й здійснювала расистську пропаганду проти народності тутсі. Радіостанція транслювала заклики до вбивства, що призвело до знищення близько 800 тис людей, масового звалтування жінок, позбавлення права власності та інших порушень прав людини (Співзасновник, 2022). Інший приклад, це російська пропаганда, яка порушує право людей на доступ до неупередженої та розширеної інформації, тим самим викривлює сприйняття реальності (Які наративи, 2023).

Отже, така важлива для громадян мега сфера як медіа, не може бути поза правовим регулюванням та публічним контролем. В Україні такі функції виконує Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення (Національна рада), як Конституційний орган (Конституція, 1996) діяльність якого потребує правового вдосконалення, що не можливо здійснити без аналізу її правового статусу.

Мета дослідження полягає в тому щоб на основі теорії права, теорії адміністративного права, діючого законодавства, практики адміністративної діяльності розкрити правовий статус Національної ради.

Отже, в умовах сьогодення здійснюється значна трансформація суспільних відносин медіа, відповідно змінюються та доповнюються правовий статус Національної ради.

Основна частина. Завданнями статті є виявлення та узагальнення правового статусу Національної ради. Об'єктом дослідження була нормативно-правова база України, положення теорії права, теорії адміністративного права та емпіричний матеріал медіа. А також доктринальні праці таких вчених правників як О. Богданьок, М. Бояринцева, О. Вознесенська, В. Галунько, О. Зайчук, Д. Іванов, Л. Калімбет, А. Кірик, М. Марчук, Н. Лебідь, І. Литвін, М. Савюк, Ю. Остапенко, В. Тиравський, А. Терешко, В. Шишко та ін. Проте до аналізованих нами викликів в сучасний період розвитку вітчизняного суспільства вони не звертались.

Методи дослідження. Робота здійснювалася в рамках критичного аналізу новітнього Закону України «Про медіа». В дослідженні було використано систему методів наукового пізнання. Серед загальнонаукових провідним був метод системного аналізу та індуктивний. Серед юридичних методів провідним способом дослідження був формально-догматичний метод правового аналізу явищ, які формують правовий статус Національної ради.

Результати та обговорення. Український тлумачний словник доводить, що статус – це становище, певний стан чого-небудь (Статус, 2022). В юридичній літературі з адміністративного права існують певні тенденції до розкриття адміністративно-правового статусу публічних органів. Так Н. Лебідь вважає, що він є складною правовою конструкцією, який включає в себе його цілі, завдання, функції; компетенцію; організаційний блок елементів; відповідальність (Лебідь, 2004). А. Авторгов доводить, що це поняття, зміст якого завжди виражається у сукупності нормативно визначених прав та обов'язків, службовій правосуб'єктності, компетенції та юридичній відповідальності за невиконання чи не якісне виконання своїх повноважень. Він є самостійним видом правового статусу особи, який зумовлює особливості реалізації її окремих конституційних прав і свобод. Правовий статус базується на правовому статусі особи та включає такі елементи: службова правосуб'єктність, обов'язки та права, компетенція, юридична відповідальність (Авторгов, 2008). О. Стець вкладає у зміст структури адміністративно-правового статусу такі елементи, як: завдання, принципи, функції, компетенція, взаємодія, структура, організація діяльності. При цьому, визначальними елементами правового статусу, на його погляд є завдання, принципи і функції, центральними – компетенція і взаємодія, допоміжними – структура і організація діяльності (Стець, 2011).

Згідно з діючим законодавством Національна рада це незалежний постійно діючий колегіальний державний орган, що діє на підставі Конституції України та законів України і здійснює державне регулювання, нагляд та контроль у сфері медіа (Про медіа, 2022). В умовах гібридної, зокрема інформаційної, війни діяльність Національної ради набула особливого значення, а її рішення безпосередньо впливають на інформаційну політику України. Наприклад, в 2020 р. вона заборонила трансляцію трьох проросійських телеканалів «Єврокино», «ТОПШОП ТВ» і «Зоопарк», країною-правовласником яких є російська федерація (Нацрада, 2020).

Одним із провідних засад діяльності Національної ради є її незалежність. Без його застосування вагомим повноважень цього головного суб'єкта публічної адміністрації у сфері медіа перетворились б на засіб порушення прав опозиції. Відповідно профільний Закон України від 13 грудня 2022 р. № 2849-IX приділяє незалежності Національної ради певну увагу. Визначає, що вона є колегіальним державним органом, який здійснює свої повноваження самостійно, незалежно від інших державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб. Національна рада та її члени зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією України та іншими законами України. Національна рада не може делегувати свої повноваження третім особам. Член Національної ради не може одноосібно здійснювати функції, покладені на Національну раду. Втручання будь-яких державних органів, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, громадян та їх об'єднань у вирішення питань, що належать до повноважень Національної ради та її членів, не допускається, крім випадків, передбачених законами України (Про медіа, 2022). Проте, треба завжди пам'ятати що боротьба громадянського суспільства за дійсну незалежність Національної ради не може припинитися ніколи. Адже будь-яка

політична сила що знаходиться при владі в той чи інший спосіб намагалася, і буде, на наш погляд, намагатися взяти її під контроль (Баркар, 2013).

Національна рада складається з восьми осіб. Верховна Рада України і Президент України призначають по половині складу Національної ради у порядку, визначеному Законом України від 13 грудня 2022 р. № 2849-IX. Національна рада є повноважною в разі призначення не менше шести її членів. Одна і та сама особа не може бути призначена членом Національної ради більше ніж два строки підряд (Про медіа, 2022). Як видно із наведеного у представленому до аналізу законодавчі норми закладено певні ризики. Адже, коли Президент має законодавчу більшість у Верховній раді України то може виникнути ситуація що більшість членів Національної ради будуть залежні від нього. Що є не допустимим. Ми пропонуємо зміни до Закону України від 13 грудня 2022р. № 2849-IX, щодо утвердження складу Національної ради у кількості 12 осіб, чотири з яких повинні обиратися від профільних громадських організацій медіа.

Член Національної ради при здійсненні своїх повноважень має право: ознайомлюватися з будь-якими документами, що знаходяться у Національній раді; пропонувати для включення до порядку денного засідання питання, що належать до її компетенції; виступати на засіданнях Національної ради, вносити пропозиції щодо питань, які розглядаються, вимагати проведення по них голосування; бути присутнім за запрошенням на засіданнях Верховної Ради України, її комітетів, тимчасових спеціальних та тимчасових слідчих комісій, а також на засіданнях, що проводяться Кабінетом Міністрів України, у міністерствах та інших державних органах та органах місцевого самоврядування, стосовно розгляду питань, пов'язаних з регулюванням і наглядом (контролем) у сфері медіа; у разі незгоди з рішенням, прийнятим Національною радою, у письмовій формі викласти свою окрему думку, що додається до протоколу засідання Національної ради; бути присутнім на всіх заходах, що проводяться Національною радою (Про медіа, 2022). Маючи такі вагомні адміністративні права члени Національної ради, на жаль, ними не користуються. Так на офіційному сайті Національної ради не виявлено жодного факту висловлення незгоди з рішенням будь-яким членом, з будь-якого питання (Незгода, 2023).

До повноважень Національної ради зокрема відноситься: участь у розробці та реалізації державної політики у сфері медіа; визначає кількість каналів мовлення; бере участь у розробці та погоджує проект Плану розподілу і користування радіочастотним спектром в Україні; ухвалює рішення про зміну стандартів (радіотехнологій); проводить дослідження питання дотримання вимог до структури власності суб'єктів у сфері медіа; затверджує склад універсального медіа-сервісу для адміністративно-територіальної одиниці, територіальної громади або для всієї України; здійснює нагляд та контроль за дотриманням суб'єктами у сфері медіа з питань ліцензування, дотримання законодавства про рекламу, кінематографію, про вибори та референдуми, про державну мову; здійснює ліцензування та реєстрацію у сфері медіа; здійснює офіційний моніторинг діяльності суб'єктів у сфері медіа; визначає порядок проведення перевірок, проводить перевірки суб'єктів у сфері медіа; розглядає питання про порушення законодавства та/або умов ліцензії і застосовує заходи реагування; ухвалює нормативно-правові та інші акти; надає роз'яснення з питань застосування власних нормативно-правових актів; затверджує положення про особливості ліцензування та реєстрації у сфері медіа в період дії воєнного чи надзвичайного стану; затверджує положення про особливості процедури застосування до суб'єктів у сфері медіа в період дії воєнного чи надзвичайного стану заходів реагування за грубі порушення вимог законодавства (Про медіа, 2022).

Отже, Національна рада мала і має досить широкі повноваження у сфері медіа. Так наприклад, 2017 р. на ефірне мовлення було видано 388 ліцензій, у 2018 р. – 328, а в 2019 р. – 361 ліцензій. На супутникове мовлення у 2017 р. вона видала 103 ліцензії, 2018 97, а у 2019 – 129 ліцензій. Найчастіше Національна рада штрафувала порушників через неподання або несвоєчасне подання інформації щодо прозорості власності мовника. У 2017 р. було накладено 160 штрафів на суму понад 216 тис. грн. 2018 р. кількість штрафів зменшилася до 116 (на 167,5 тис. грн). У 2019 році було стягнуто тільки 70 штрафів на 58 тис. грн. Штрафи за порушення законодавства про телерадіомовлення стягувалися набагато менше разів. У 2017 році – 30 штрафів на 1 млн 97 тис. грн, у 2018 р. – 22 штрафи на 1 млн 14 тис. грн, у 2019 році – 16 штрафів на 87 тис. грн. Кількість виявлених порушень квот на радіо з 2017 до 2019 рр. зменшувалась. У 2017 р. було накладено 13 штрафів за порушення обсягу пісень українською мовою на загальну суму 899,4 тис. грн, то у 2019 р. 3 штрафи на 5,5 тис. грн. (Нацрада, 2020).

Національна рада з метою виконання своїх повноважень зокрема має право: ухвалювати рішення з питань, що належать до її компетенції; проводити планові, позапланові та додаткові перевірки; звертатися безпосередньо до компетентних органів інших держав для вжиття заходів, передбачених міжнародними угодами; залучати представників державних органів, підприємств, установ та організацій, фахівців до розроблення проектів нормативно-правових актів, проведення консультацій та експертиз у сфері медіа; утворювати робочі групи, постійні або тимчасові консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи, визначати персональний склад, функції, повноваження, порядок діяльності таких органів, забезпечувати їх роботу (Про медіа, 2022).

Проте, треба зазначити, що медіа громадськість висловлюють певну стурбованість щодо правового статусу національного органу у відповідності до профільного Закону України від 13 грудня 2022 р. № 2849-IX. Так Міжнародна федерація журналістів закликала українську владу переглянути закон «Про медіа». На їх погляд, він ставить свободу та плюралізм українських медіа під загрозу. Аргументуючи це

чинниками політичної залежності національного регулятора, наданням йому повноважень регулювати онлайн-ЗМІ та ін. (Міжнародна, 2022).

Висновки. Отже усе вищевикладене дає можливість формулювати наступні узагальнення щодо правового статусу національного органу, який здійснює державне регулювання, нагляд та контроль у сфері медіа:

- правовий статус публічного органу, який здійснює державне регулювання, нагляд та контроль у сфері медіа – це юридичне становище Національного органу в медіа системі, державі, правовій системі, публічному адмініструванні та суспільстві;

- з погляду публічного адміністрування він включає в себе завдання (функції), порядок і підстави виникнення правосуб'єктності, адміністративні обов'язки і права, гарантії незалежності, організаційну структуру та юридичну відповідальність;

- згідно з профільним Законом № 2849-IX основною функцією Національної ради є державне регулювання, нагляд та контроль у сфері медіа;

- гарантіє незалежності Національної ради є ключовою складовою її правового статусу, адже без їх забезпечення вона може перетворитися в засіб порушення прав опозиції;

- активізовано, що боротьба громадянського суспільства за дійсну незалежність Національної ради не може припинитися ніколи, адже будь-яка політична сила що знаходиться при владі потенційно в той чи інший спосіб буде намагалася взяти її під протиправний контроль;

- зроблено висновок, що законодавчо закріплене призначення (обрання) членів Національної ради Президентом (4 члени) і Верховною радою України (4 члени) закладає потенційну небезпеку протиправної залежності її від Голови держави. Коли він має законодавчу більшість у Парламенті України. З метою усунення зазначеного пропонується обирати (призначати) склад Національної ради у кількості 12 осіб, чотири з яких мають обиратися від профільних громадських організацій медіа;

- виявлено низьку організаційну самостійність членів Національної ради. З відкритих джерел не виявлено жодного факту висловлення ними офіційної незгоди з будь якого питання;

- в профільному Законі № 2849-IX компетенція Національної ради розкривається через повноваження, без чіткого виділення адміністративних обов'язків, що призводить до правозастосовної потенційної плутанини виростання владної компетенції;

- до найбільш вагомих адміністративних прав Національної ради відноситься компетенція проводити перевірки, реєстрацію та ліцензування медіа,

- суб'єкти громадського суспільства висловлюють стурбованість до певних аспектів (політична залежність, наданням повноважень щодо регулювати онлайн-ресурсів) законодавчого статусу Національного органу, що ставить під свободу слова та плюралізм українських медіа.

Отже, правовий статус публічного органу, який здійснює державне регулювання, нагляд та контроль у сфері медіа – це юридичне становище Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення в системі правової державі, публічному адмініструванні та суспільства, змістом якого є завдання (функції), гарантії незалежності, адміністративні обов'язки та права з метою забезпечення національної безпеки держави в інформаційній сфері та публічного інтересу суспільства.

Список використаних джерел:

1. Авторгов А. Адміністративно-правовий статус державного виконавця: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2008. 17 с.
2. Баркар Д. Скандал у Нацраді з питань телерадіомовлення – кримінал чи політика? 2013. Радіо Свобода. 2013. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25015394.html>
3. Лебідь Н. Адміністративно-правовий статус державних інспекцій в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2004. 20 с.
4. Міжнародна федерація журналістів розкритикувала закон про медіа. Реакція українських медійників. 2022. Детектор Медіа. 2022. URL: <https://detector.media/infospace/article/207432/2023-01-27-mizhnarodna-federatsiya-zhurnalistiv-rozkrytkuvala-zakon-pro-media-reaktsiya-ukrainskykh-mediynykiv/>
5. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст. 141.
6. Нацрада з питань телебачення і радіомовлення: хто керує та які рішення ухвалює. 2020. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/05/29/infografika/polityka/nacrzada-pytan-telebachennya-radiomovlennya-xto-keruye-ta-yaki-rishennya-uxvalyuye>
7. Незгода. Національна рада 2023. URL: https://www.nrada.gov.ua/?s=%D0%BD%D0%B5%D0%B7%D0%B3%D0%BE%D0%B4&cat=&post_type=
8. Про медіа. Закон України від 13 грудня 2022 р. № 2849-IX. URL: Верховна Рада України. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>
9. Пропонують у 2023 році скасувати підвищення у понад 6 разів зарплати голові та членам Нацради з телебачення та радіомовлення. Судово-юридична газета. 2023. <https://sud.ua/uk/news/publication/260718-v-sluge-naroda-predlagayut-v-2023-godu-otmenit-povyshenie-bolee-chem-v-6-raz-zarplaty-predsdatelyu-i-chlenam-natssoveta-po-televideniyu-i-radioveschaniyu>
10. Скандал навколо Нацради з телебачення. ТСН. 2018. URL: <https://tsn.ua/politika/skandal-navkolo-nacradi-z-telebachennya-parubiy-pidtrimav-poziciyu-olgi-gerasim-yuk-1180164.html>

11. Співзасновник радіо, звинувачений в закликах до геноциду в Руанді, постав перед трибуналом ООН у Гаазі. Голос Америки. 2022. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/tribunal-u-haazi-pochac-slukhannia-u-spravi-zvynuvachuvanoho-u-genocydi/6770101.html>
12. Статус. Словник української мови. Словник української мови: в 11 томах. Том 9. 1978. С. 671. 2022. URL: <http://sum.in.ua/s/status>
13. Стець О. Адміністративно-правовий статус Головного управління державної служби України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2011. 19 с.
14. Які наративи та методи найчастіше використовує російська пропаганда. Укрінформ. 2023. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3713144-aki-narativi-ta-metodi-najcastise-vikoristovue-rosijska-propaganda.html>
15. Mass media and social media. Britannica. 2022. <https://www.britannica.com/topic/public-opinion/Mass-media-and-social-media>
16. Media. VEDANTU. 2022. <https://www.vedantu.com/civics/what-is-media>

References:

1. Avtorhov A. (2008). Administratyvno-pravovyi status derzhavnoho vykonavtsia [Administrative and legal status of the state executive]: thesis abstract: 12.00.07. Kyiv. 17 p. [In Ukrainian].
2. Barkar D. (2013). Skandal u Natsradi z pytan teleradiomovlennia – kryminal chy polityka? [Scandal in the National Council of Broadcasting – crime or politics?]. Radio Svoboda. Retrieved from: <https://www.radiosvoboda.org/a/25015394.html>.
3. Lebid N. (2004). Administratyvno-pravovyi status derzhavnykh inspektsii v Ukraini [Administrative and legal status of state inspections in Ukraine]: thesis abstract: 12.00.07. Kharkiv. 20 p. [In Ukrainian].
4. Mizhnarodna federatsiia zhurnalistiv rozkrytkuvala zakon pro media. Reaktsiia ukrainskykh mediinykiv. [The International Federation of Journalists criticized the media law. Reaction of Ukrainian media]. 2022. Media detector. 2022. Retrieved from: <https://detector.media/infospace/article/207432/2023-01-27-mizhnarodna-federatsiya-zhurnalistiv-rozkrytkuvala-zakon-pro-media-reaktsiya-ukrainskykh-mediinykiv/>
5. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 1996. No. 30. Art. 141. [In Ukrainian].
6. Natsionalna rada z pytan telebachennia i radiomovlennia: khto keruie ta yaki rishennia ukhvaliue [The National Council for Television and Radio Broadcasting: who is in charge and what decisions are made]. 2020. Retrieved from: <https://www.slovovidilo.ua/2020/05/29/infografika/polityka/nacrada-pytan-telebachennya-radiomovlennya-xto-keruye-ta-yaki-rishennya-uxvalyuye> [In Ukrainian].
7. Nezghoda [Disagreement]. National Council on Television and Radio Broadcasting. 2023. Retrieved from: https://www.nrada.gov.ua/?s=%D0%BD%D0%B5%D0%B7%D0%B3%D0%BE%D0%B4&cat=&post_type= [In Ukrainian].
8. Pro media [About media]. Law of Ukraine dated December 13, 2022 No.2849-IX. Retrieved from: Verkhovna Rada of Ukraine. 2023. RETRIEVED FROM: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text> [In Ukrainian].
9. Proponuiut u 2023 rotsi skasuvaty pidvyshchennia u ponad 6 raziv zarplaty holovi ta chlenam Natsrady z telebachennia ta radiomovlennia [It is proposed to cancel a more than 6-fold increase in the salary of the chairman and members of the National Council for Television and Radio Broadcasting in 2023]. Judicial and legal newspaper. 2023. <https://sud.ua/uk/news/publication/260718-v-sluge-naroda-predlagayut-v-2023-godu-otmenit-povyshenie-bolee-chem-v-6-raz-zarplaty-predsdatelyu-i-chlenam-natssoveta-po-televideniyu-i-radioveschaniyu> [In Ukrainian].
10. Skandal navkolo Natsrady z telebachennia [The scandal surrounding the National Council from television]. The scandal surrounding the National Council from television. TSN. 2018. Retrieved from: <https://tsn.ua/politika/skandal-navkolo-nacradi-z-telebachennya-parubiy-pidtrimav-pozyciyu-olgi-gerasim-yuk-1180164.html> [In Ukrainian].
11. Spivzasnovnyk radio, zvynuvachenyi v zaklykakh do henotsydu v Ruandi, postav pered trybunalom OON u Haazi [The co-founder of the radio, accused of calling for genocide in Rwanda, appeared before the UN tribunal in the Hague]. Voice of America. 2022. Retrieved from: <https://ukrainian.voanews.com/a/tribunal-u-haazi-pochac-slukhannia-u-spravi-zvynuvachuvanoho-u-genocydi/6770101.html> [In Ukrainian].
12. Status. [Status]. Dictionary of the Ukrainian language in 11 volumes. Volume 9. 1978. С. 671. 2022. Retrieved from: <http://sum.in.ua/s/status> [In Ukrainian].
13. Stets O. Administratyvno-pravovyi status Holovnoho upravlinnia derzhavnoi sluzhby Ukrainy [Administrative and legal status of the Main Directorate of the Civil Service of Ukraine]: thesis abstract: 12.00.07. Odessa, 2011. 19 p. [In Ukrainian].
14. Yaki naratyvy ta metody naichastishe vykorystovuiu rosijska propahanda [What narratives and methods are most often used by Russian propaganda]. Ukrinform. 2023. Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3713144-aki-narativi-ta-metodi-najcastise-vikoristovue-rosijska-propaganda.html> [In Ukrainian].
15. Mass media and social media. Britannica. 2022. Retrieved from: <https://www.britannica.com/topic/public-opinion/Mass-media-and-social-media> [in English].
16. Media. VEDANTU. 2022. Retrieved from: <https://www.vedantu.com/civics/what-is-media> [in English].